3. Nacionalna konferencija sa međunarodnim učešćem
Fakultet tehničkih nauka u Čačku, 25-27. Septembar 2015.

3rd National Conference With International Participation
Faculty of Technical Sciences in Čačak, 25-27. September 2015

UDK: 004:174 Stručni rad

ETIKA I INFORMACIONE TEHNOLOGIJE

ETHICS AND INFORMATION TECHNOLOGY

Vladimir Radovanović[1], Gordana Rendulić[2]
[1,2]*Fakultet tehničkih nauka u Čačku*
[1]vladimir.radovanovic@ftn.kg.ac.rs, [2]gordana.rendulic@ftn.kg.ac.rs

Apstrakt: *Velika ekspanzija tehnologija, u kojima prednjači informaciona tehnologija sa globalnom mrežom Internet, dovela je do opšte društvene interakcije i razmene iz čega se rađa informatičko društvo kao stvarna i još uvek nedovoljno istražena dimenzija. Primena savremene informacione tehnologije našla je uporište u svim sverama života i rada, svakog od nas, oblikujući tako potpuno novu geo-kulturu i naše ponašanje u njoj. Tehnološka revolucija imala je dalekosežan uticaj na način funkcionisanja modernog društva, pa shodno tome i na proces globalizacije sveta i sveukupnog stvaralaštva u njemu. Kako tehnološka revolucija sa sobom donosi efikasniji i kvalitetniji način života i rada ljudi na planeti, ona sa sobom donosi i potpuno nove situacije u kojima se pojedinci ne ponašaju čovečno-moralno. Sa ovim tehnologijama imamo i pojavu visokotehnološki kriminal kao jedne veoma opasne pojave. Informacione tehnologije čovečanstvu donose mnoge koristi, ali ugrožavaju neke od njegovih najvažnijih vrednosti, kao što su sigurnost i privatnost komuniciranja. Internet tehnologije, njihov razvoj i primena stvaraju sve veću potrebu i zasnovanost za razvojem i primenom informacione etike.*
Ključne reči: *etika, informacione tehnologije, moral, informatičko društvo, kodeks ponašanja.*

Abstract: *A huge expansion of technologies, in which information technology with global network the Internet is leading, has led to a general social interactions and exchanges from which information society is born as a real and still insufficiently explored dimension. The application of modern information technology has found a footing in all spheres of life and work, each of us, forming a completely new geo-culture and our behavior in it. The technological revolution has had a profound impact on the way of functioning of modern society, and consequently on the process of globalization and overall creativity in it. As the technological revolution brings more efficient and better way of living and working to people on the planet, it also brings a completely new situation in which individuals do not behave humanely and moral. With these technologies, we have the emergence of cyber crime as a very dangerous phenomenon. Information technologies bring many benefits to humanity, but threaten some of its most important values, such as security and privacy of communication.*

Internet technologies, their development and application, create an increasing need for the development and application of information ethics.
Key words: *ethics, information technology, moral, information society, code of conduct.*

1. UVOD

Informacione tehnologije se definišu kao izučavanje, dizajn, razvoj, implementacija i upravljanje računarskim infoemacionim sistemima, softverskim aplikacijama i hardverom. Informacione tehnologije se razvijaju velikom brzinom i našle su primenu u svakom segmenti života i rada savremenog čoveka. Zahvaljujući ovako brzom razvoju informacionih tehnolaogija današnji realni svet ima i svoju drugu dimenziju tj. svoj drugi oblik a to je virtuelni oblik. Danas Internet kao moćno sredstvo informacionih tehnologija omogućio je sveopštu društvenu interakciju i razmenu informacija između ljudi iz različitih delova sveta postajući tako sastavni deo sveukupnog života miliona ljudi koji ga koriste za rad, obrazovanje, kupovinu, prodaju, održavanje kontakta sa porodicom i prijateljima, čitanje vesti, zabave i drugo. Tako je omogućena globalna kompjuterizacija i sa njom globalna komunikacija. Kako se etika uvek bavi ljudskim postupcima ona se bavi i tehnologijama, jer čovek stvara, rukovodi i upravlja tehnologijama. Informacione tehnologije donose mnoge koristi, ali isto tako i ugrožavaju neke od ljudskih vrednosti, kao što su sigurnost podataka i privatnost komuniciranja i poslovanja pa otuda se javlja i pitanje opšte moralnosti ponašanja u tom novom obliku realnog sveta koji može biti i ravan kriminalu.

2. ETIKA

Etika – nauka o moralu, a moral izrasta iz čovekovog razuma, intelekta, sposobnosti saznanja i planiranja sopstvenih postupaka iz čovekove emotivnosti iracionalnosti i nagonskog u njemu. Moral definiše šta je dobro i ispravno, šta nije dobro i neispravno, šta je čovečno a šta nečovečno. Etička perspektiva polazi od moralnih vrednosti: poštenja, pravde, pouzdanosti, poverenja, prava i dužnosti i svega onoga što se može označiti kao dobro ili kao ispravno u moralnom smislu. Otuda etičnost zahteva od svakog pojedinca da se pridržava i da poštuje propisane nome u svim situacijama u kojima se nađe. Jedna od tih situacija je i situacija korišćenja informacionih tehnologija i Interneta kao moćnog sredstva globalnog komuniciranja. Etika ima svoje veliko uprište u ovoj sveri čovekovog stvaralaštva, u informacionim tehnologijama, pa otuda imamo i informacionu etiku koju možemo definisati kao skup etičkih principa kojih se treba pridržavati kako bi se odgovorno koristio bilo koji informacioni sistem ili sredstvo.Tako bi se regulisla mnogobrojna pitanja i dileme i otklonili brojni problemi vezani za moralnu primenu informacionih tehnologija. Današnji nivo razvoja informacionih tehnologija sve više dovodi u pitanje pojam tradicionalne odgovornosti, kao i ceo sistem odgovornosti, zato što nam omogućava da mnoge stvari radimo anonimno i sa daljine, što njeno utvrđivanje čini veoma teškim, rasplinujući tako naš osećaj odgovornosti za posledice sopstvenih postupaka. Ovaj problem je veoma ozbiljan i do njegovog rešenja se mora doći.

3. INFORMATIČKO DRUŠTVO

Razvoj tehnologije danas je brz i sveobuhvatan i jedno je od najmoćnijih sredstava globalizacije sveta. Zahvaljujući tehnologiji svet je postao „globalno selo“, a zahvaljujući razvoju informacionih tehnologija zivot u tom globalnom selu je efikasniji, lakši i jednostavniji.

Velika ekspanzija informacionih tehnologija i brojnih društvenih mreža na njoj, pre svega Interneta, dovela je do opšte društvene interakcije i razmene iz čega se rađa informatičko društvo kao jedna stvarna i još uvek, nedovoljno istražena dimenzija. U veoma kratkom vremenskom razdoblju Internet je postao sastavni deo svakodnevnog života miliona ljudi u svetu koji ga koriste u svim društvenim i životnim sverama. Kako se etika uvek bavi ljudskim postupcima i ponašanjem ona se bavi i tehnologijama, jer tehnologija rukovodi tim postupcima i omogućava pojedincima i institucijama da se ponašaju na način na koji to ne bi bilo moguće kada tehnologije ne bi bilo. Globalno komuniciranje, u kome se sve više uključujemo ili smo već uključeni, stvara jedno od glavnih pitanja za informacionu etiku, da li ovde ima mesta za komparative ili je informatička revolucija svet učinila sasvim drugačijim i da su mnoge stvari u njemu zasnovane na informacionim tehnologijama, čineći tako život kvalitetnijim i efikasnijim, nemaju sa čime da se upoređuju, što još uverljivije sadašnje doba čini jednom sasvim novom stvarnošću, i po vrsti i po sadržaju.

Jasno je, da nove informacione tehnologije čovečanstvu donose mnoge koristi, ali ugrožavaju neke od naših najvažnijih vrednosti, kao što su sigurnost i privatnost komuniciranja. U informatičkom društvu, ono što preovladava jeste, pre svega, delotvornost sredstava komunikacije i efikasnost prenošenja poruka. Da bi svaka od ovih stavki funkcionisala, moramo imati najbitniji resurs, bez koga nema stvaralaštva, a to je ljudski resurs - čovek, koji upravlja informacionim sistemima. Kako je ljudski resurs važan za pomenuti fenomen, tako je važno istaći da se u celom tom digitalnom društvu, pored Interneta, kao specifičan fenomen, pojavljuje i fenomen identiteta, odnosno, funkcija koja je stvorena na korenima individualne i društvene igre. Sva ova nova stanja u informatičkom društvu proizilaze iz novog napretka u ljudskim odnosima i komunikaciji gde se postavlja pitanje moralnosti u tom novom, virtuelnom svetu.

4. INFORMACIONE TEHNOLOGIJE I ETIKA

Nepisano pravilo nas navodi na razmišljanje o tome da uopšte nove tehnologije sa sobom uvode nove pristupe etičkog ponašanja. Tako i nove informacione tehnologije i njihov brzi razvoj sa sobom pored velikih prednosti u procesu komuniciranja i uopšte efikasnijeg funkcionisanja današnjeg globalnog sveta, sa sobom donose i brojne etičke probleme i brige. Jedna od najvećih briga je ta što se lične informacije mogu veoma lako i brzo delti preko interneta. Sve više se gubi pojam o tome da je privatnost još uvek osnovna vrednost. U današnje vreme sve više se koristi web za za brojne filmske i muzičke projekcije, što nas navodi na zaključak da je to neetično ponašanje koje dovodi do krađe intelektualne svojine. Svakim pristupanjem internetu postoji realna opasnost

da neko koje takođe na internetu pristupi našim ličnim podacima. Jedna od posledica ovaklog neetičnog ponašanja moze da bude krađa identiteta. To je način kada mnogi mogu krađom identiteta mogu pristupiti računima u bankama, obavljaju različite vidove kupovine auta, stana i dr. pa čak mogu da pristupe dobijanju i ličnih dokumenta kao što su pasoš, lična karta, vozačka dozvola i dr. Ove situacije se uglavnom precesuiraju sudskim putem a nekada je nemoguće i dokazati ih. Kako se u svetu desavaju brojna zlodela, (slučaj Amerike 11. septebra) sve češće se informacione tehnologije stavljaju pod većim nadzorom kako bi se brojne planirane i iscenirane situacije predupredile. Američki Kongres je usvojio takozvani Patriotski Akt u vidu zakona koji državnim organima daje široka ovlašćenja da prisluškuju, prate i snimaju svakog osumljičenog za ilegalne i terorističke aktivnosti u Americi. Ovi brojni drugi primeri nam sve više govore da e danas sve više uvodi projekat „Internet pod nadzorom“, koji sve više ograničava stanje slobode na Internetu i oduzimanje slobode od svojih građana radi veće nacionalne sigurnosti.

Najčešća neetička ponačanja na samom Internetu mogu se svrstati u tri kategorije, prva kategorija neetičkog ponašanja na Internetu naziva se hakovanje, ovde spadaju sledeći postupci: neovlašćen pristup kompjuterskim sistemima, stavljanje virusa u promet, preuzimanje kontrole nad web-sajtovima i napad na njih sa ciljem da se izazove prekid u pružanju usluga. Ovako ponašanje pojedinaca ili grupacija onemogućava pouzdanost i bezbednost na Internetu. U drugu kategoriju peetičkog ponašanja spada nezakonito ponašanje gde se predstupnici ponašaju kao predatori čije se aktivnosti manifestuju u oblicima proganjanja, krađe, iznude, uključujući klevetu, zlostavljanje, terorizam, nezakonite oblike kockanja, posticanje malolertnika vna bludne radnje, sabotaža i dr. Treću kategoriju neetičkog ponašanja čini „šamaranje“-slanje neželjene i uvredljive elektronske pošte. Ova vrsta ponašanja često se smatra pitanjem učtivosti.

Za ovakva neetička ponašanja na Internetu potrebno je pored neformalnih socijalnih konvevcija u kojima se reguliše način ponašanja tokom interakcije na Internetu, uvesti i brojne zakonske odrednice koje regulišu ovu problematiku.

Neetička stanja kako su opisana navode na sledeće, da svako od nas kao racionalno i svesno biće ima moralnu odgovornost u pristupu i korišćenju Interneta kao jedne globalne mreže i obavezuje nas da uvek poštujemo kodeks ponašanja u njegovom korišćenju.

5. KODEKS PONAŠANJA U INFORMATIČKOM DRUŠTVU

Etički kodeksi doprinose duhu poslovnog morala, dobrih poslovnih običaja, načela savesnosti i poštovanja u svim aktivnostima privrednog delovanjai komuniciranja. Kodeks ponašanja je skup ličnih i kolektivnih moralnih postupaka koji se koriste tokom svih oblika i sadržaja stvaralačkih-poslovnih aktivnosti, kojima se određuje granica do koje se može ići, da ti postupci, odluke i aktivnosti ne izazovu nepovoljne odnose među pojedincima i kolektivima i ne dovedu do loših poslovnih rezultata.

Informacione kao i sve druge tehnologije, sa sobom donose i nove situacije koje stvaraju nove i jedinstvene etičke probleme. Pitanje je koliko su ti etički problemi i da li su ti etički problemi u vezi sa kompjuterskom i informatikom tehnologijom specifični, neuobičajeni i na neki način rizični. Pitanje je i kako te probleme rešiti ili izbeći da do njih ne dođe.

Da bi se ovo izbeglo, treba poštovati načela savesti, kako je tvrdio Kant da čovek svojom slobodnom voljom mora usklađivati svoje delovanje na taj način da te njegove lične etičke pobude, to jest njegova načela, uvek i u svakoj prilici mogu postati opštim zakonom čovečanstva. Kasniji mislioci smatrali su da moralni imperativ proizilazi iz savesti, kao božanski glas koji govori kroz ljudski duh. Za Kanta razlika između ispravnog i pogrešnog je nešto stvarno postojeće i nalazi se u svakom čoveku.

Ovo nam govori da svaki čovek ima praktični um i u svojoj svesti moralni zakon, to jest određenu razumsku sposobnost koja mu u svakom trenutku kaže šta je ispravno, a šta pogrešno na području morala. Moralni zakon je formalan i univerzalan i važi za sve ljude u svim društvima i u svim vremenima, samo je pitanje da li će ga pojedinac poštovati ili ne. Moralni zakon je prvo i najznačajnije pravilno ličnog kodeksa, koga se uvek i u svakoj situaciji treba držati i tako bi se izbe gle sve nemoralne situacije i svi etički problemi u svakoj sferi ljudskog delovanja i stvaralastva.

Kada je u pitanju informatičko društvo u kojem živimo danas pored ovih sveopštih pravila i moralnog zakona, postoje i određena pravila u vidu bontona koji upravlja ponašanjem na Internetu i drugim društvenim mrežama. Ona su sledća: nemojte psovati, lagati, vređati, pretiti i biti nasilni prema drugima.

6. ZAKLJUČAK

Etika, poslednjih decenija privrednog, tehničko- tehnoloskog, informatičkog i svakog drugog globalnog razvoja i na drugoj strani negativnih efekata: međunarodnog terorizma, privrednog i informatičkog kriminala, ekoloških problema, rastućeg siromaštva u svetu i mnogih drugih globalnih i moralnih problema, postala je goruća tema. Efikasno globalno upravljanje moguće je samo dobro razvijenom informacionom tehnologijom, njihovom primenom uz poštovanje društvenih i moralnih vrednosti. Globalna perspektiva polazi od moralnih vrednosti: poštenja, pravde, pouzdanosti, prava i dužnosti i svega onoga što se može označiti ili kao dobro ili kao ispravno u moralnom smislu. U sve složenijem, mnogosvernom globalnom društvu da bi se efikasno upravljalo i opstalo nužno je koristit pored svih kodeksa, zakona i normi, na prvom mestu j zakon koji se naziva moralni zakon. Jedino moralni zakon kao praktični um koji se nalazi u svima nama kao najbitnija razumska sposobnost može nam u svakom trenutku kazati šta je dobro i ispravno, a šta loše i pogrešno.

LITERATURA

[1] Subotić, D. (2007): *Poslovna etika i veštine komuniciranja*, CIP, Beograd
[2] Džonson, Dž, D. (2006): *Kompjuterska etika*, Službeni glasnik RS
[3] Vidaković, M. (2009): *Poslovna etika*, SEKOM, Novi Sad
[4] Ričard. D, Dž. (2009): *Poslovna etika*, Filip Višnjić, Beograd